

۱۹ و ۲۰ آبان ۱۴۰۰
MPEC 2021

1st National Conference on Medicinal Plants, Entrepreneurship and Commercialization 10-11th Nov 2021, University of Jiroft

اولین همایش ملی گیاهان دارویی، کارآفرینی و تجارتی سازی

مطالعه اتنوبوتانیکی گونه های کاربردی شهرستان سرايان، استان خراسان جنوبی

محمد علی دارابی محبی^۱، رضا یاری^۲، تکتم فتحی^۳

۱-دانشجو کارشناسی ارشد گیاهان دارویی دانشگاه آزاد فردوس

۲-استادیار پژوهشی ، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی

۳- فارغ التحصیل دکتری گیاهان دارویی دانشگاه آزاد بیرجند

چکیده

علم اتنوبوتانی در سال های اخیر توانسته است در کشف داروهای جدید و بهبود کیفیت درمان توسط گیاهان گام موثری بردارد و دستیابی به این مهم محققین را می طلبد تا گام های موثری جهت شناساندن گیاهان بومی و پرکاربرد بردارند و هر کدام به نحوی در این مسیر طی طریق کنند، تا بتوانیم روزی به جرات بگوییم که تمامی این گیاهان قبلاً توسط خود انسان خواص خویش را بروز داده است. هدف از مطالعه پیش رو، شناسایی برخی از گیاهان دارویی پرکاربرد در بین ساکنان محلی منطقه سرايان می باشد. در این پژوهش دانش مردمان بومی منطقه سرايان در زمینه کاربرد گیاهان دارویی مطالعه شد. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه از طریق مصاحبه با مردمان بومی منطقه طی سال های ۱۳۹۸ الی ۱۳۹۹ جمع آوری شد. نمونه های گیاهی از رویشگاه طبیعی جمع آوری شده با استفاده از منابع معتبر فلوربستیک شناسایی شدند. ۱۳۳گونه گیاه با کاربردهای مختلف از منطقه سرايان بخش مرکزی جمع آوری شد که متعلق به ۲۷ جنس و ۲۷ تیره بوده که از میان تیره ها، بیشترین گونه متعلق به تیره Asteraceae با ۱۵ گونه می باشد و سایر گونه ها از قبیل: Chenopodiaceae با ۱۴ گونه، Lamiaceae با ۱۳ گونه، Gramineae با ۱۲گونه، Rosaceae با ۹ گونه، Fabaceae با ۸ گونه، به ترتیب در مراتب بعدی قرارگرفته اند. فرم رویشی تروفیت، مهم ترین شکل زیستی منطقه ی مورد مطالعه بوده و بیشترین استفاده ی گیاهان جمع آوری شده به صورت غذا- دارو، و پس از آن دارویی و سپس عوفه دام می باشد. بیشترین مصرف دارویی در درمان ناراحتی های دستگاه گوارش، قلبی - عروقی و دستگاه تنفسی می باشد. بخش های مختلفی از هر گیاه به عنوان دارویی استفاده می شد که بیشترین بخش گیاهی مورد مصرف در بین مردمان منطقه برگ بوده که از ۳۰ گیاه به عنوان دارو از برگ آن استفاده می شود مقایسه نتایج حاصل از این پژوهش با مطالعات انجام شده در دیگر مناطق ایران نشان داد که منطقه سرايان از نظر اطلاعات گیاه شناسی بومی از غنی بالایی برخوردار است.

کلمات کلیدی: اتنوبوتانی، فرم رویشی، کاربرد دارویی، گونه های کاربردی، منطقه سرايان.

مقدمه

کشور ما به علت وجود اقلیم های متفاوت، پستی و بلندی های متفاوت در نقاط گوناگون، اکو سیستم های مختلف و پوشش گیاهی متفاوتی را در خود پرورش داده است. با وجود استفاده روز افزون دنیای امروزی به داروهای جدید و طبیعی و با توجه به صنعتی شدن این بخش لازم است که با توجه به فلور گیاهی کشورمان و اطلاعات محلی و بومی که در مناطق مختلف موجود هست، مطالعاتی انجام پذیرد(مظفریان، ۱۳۸۶). علم اتنوبوتانی یا گیاه شناسی بومی، به مطالعه و بررسی رابطه بین انسان و گیاهان می پردازد. این علم به مطالعه روابط پیچیده ای که بین مصرف گیاه و فرهنگ وجود دارد، می پردازد. نقطه تمرکز آن بر روی نحوه استفاده از گیاهان، در فرهنگ ما و مناطق اقلیمی متنوع است. گیاهان علاوه بر مقاصد خوراکی به عنوان دارو نیز مورد استفاده می باشند. تنوع استفاده گیاهان در بسیاری از جنبه های فرهنگی بشر قابل تعمق است.

تاریخچه علمی اتنوبوتانی به سال ۱۸۹۵ می رسد که توسط ویلیام هارش برگر، گیاه شناس امریکایی، تأسیس شد. ولی از جمله قدیمی ترین منابعی که به دست آمده کتابی حاوی ۶۰۰ گیاه در منطقه مدیترانه می باشد.

از دیرباز گیاهان دارویی خودرو یا کاشته شده به عنوان منبع دارویی مهمی، مورد استفاده انسان و حتی جانوران قرار می گیرند. امروزه گیاهان دارویی به طور وسیعی برای درمان بیماری های مختلف و بهبود سلامت بشر مورد استفاده قرار می گیرند. ایران به دلیل داشتن تنوعبزرگی و پستی بلندی، دارای تنوع گیاهی قابل توجهی است. ایران، حدود ۸۰۰۰ گونه گیاهی دارد که حدود ۱۲۰۰ گونه از این مجموعه، دارای خاصیت دارویی می باشد. آمار نشان می دهد کتب و مجلات ۴/۱۰ درصد، عطاری، ۹/۹ درصد و پزشکان به میزان ۸/۶ درصد در مصرف گیاهان دارویی در جامعه ایرانی نقش دارند. گیاهان دارویی، از منابع مختلفی تهیه می شوند. بسیاری از مصرف کنندگان، گیاهان مورد نظر خود را به طور مستقیم از طبیعت تهیه می کنند. عطاری ها، داروخانه ها و مغازه ها، از جمله منابع تهیه گیاهان دارویی غیر مستقیم می باشند(احمدیان عطری و همکاران، ۱۳۸۹).

بوم شناسی گیاهی و دانش بومی، از جایگاه والایی در طبیعت بخصوص در حوزه مدیریت منابع طبیعی و مرتعداری برخوردار است. از آن جایی که شیوه استفاده از گیاهان دارویی در هر منطقه، دارای آداب و رسوم خاص خود است، بالطبع روش ها و موارد مصرف در مناطق مختلف، متفاوت است. داروهای موجود در بازار به علت وجود مواد شیمیایی یا واکنش های شیمیایی، خطرناک می باشند؛ به همین علت استفاده از گیاهان دارویی به طور مستقیم در اولویت قرار می گیرد. برای این منظور می توان از اتنوبوتانی استفاده کرد.

استفاده از گیاهان دارویی از دیرباز در میان ایرانیان و مکتب طب سنتی ایران رواج داشته است (نقیبی و هرات، ۱۳۸۸). تحقیقات توسعه، ترویج مصرف، صادرات، صنعت دارو سازی گیاهی، اشتغال زایی و بهره کمک می نماید و موجبات احیاء رشد و تعالی فرهنگ طب گیاهی و طب سنتی را فراهم می نماید(عبدی قاضی جهانی و رزبان حقیقی، ۱۳۸۵).

دانش بومی مردم از گیاهان دارویی تقریباً روش رو به فراموشی است و همچنین در برخی مناطق این دانش به صورت ناقص و اشتباه به نسل های بعدی منتقل شده و تعداد کمی از افراد در این مناطق وجود دارند که این دانش را به درستی فراگرفته اند و به نسل بعد انتقال می دهند. گیاهان دارویی دارای پتانسیل زیادی به عنوان منبع جایگزین درآمد اقتصادی برای شهرهای غیر شهری می باشد و حفاظت از گیاهان و دانش بومی، می تواند سبب بهبود درآمد مردم محلی گردد(کنوار، ۲۰۰۸). با ثبت و انتشاراطلاعات گیاهان دارویی مورد استفاده در طب سنتی، افزایش تقاضا در سطح ملی و بین المللی و بهبود بازار گیاهان دارویی را مشاهده خواهیم کرد(کلینسیکی، ۲۰۰۶). همچنین ثبت کردن این دانش در کتاب ها و انتشار آنها برای نسل های جدید و تطبیق دادن این اطلاعات و علم با دانش روز و آخرین مقالات انتشار یافته در این زمینه، از طرفی می تواند باعث بالا بردن غرور ملی و ایجاد خود باوری شده و از طرف دیگر می تواند دستمای غنی برای محققان در زمینه های مطالعات دارو، درمان و بهداشت و سایر زمینه ها باشد(اسماعیلی، ۱۳۷۰).

هدف از مطالعه پیش رو، شناسایی برخی از گیاهان دارویی پرکاربرد در بین ساکنان محلی منطقه سرايان می باشد.

مواد و روش ها

معرفی منطقه مورد مطالعه

شهرستان سرايان در شمال غربی استان خراسان جنوبی واقع است. این شهرستان از غرب به شهرستان فردوس، از شمال به بخش کاخک شهرستان گناباد، از شرق به بخش سده شهرستان قائنات، از جنوب و جنوب شرق به شهرستان خوسف و از جنوب غربی به بخش دیهوک شهرستان طبس محدود می شود. این شهرستان تا اردیبهشت ۱۳۸۳، جزء بخش های سه گانه شهرستان فردوس بود که در این سال به صورت شهرستان مستقل درآمد و به استان خراسان جنوبی ملحق شد. شهر سرايان، مرکز شهرستان سرايان، در ۵۸ درجه و ۳۱ دقیقه طول شرقی و ۲۳ درجه و ۵۱ دقیقه عرض شمالی، در ۱۶۰ کیلومتری مرکز استان (شهر بیرجند) و در دشتی هموار در حاشیه کویر و در دامنه جنوب غربی رشته کوه زابری معروف به شتران قرار دارد (مافی و همکاران، ۱۳۹۳). جمعیت شهرستان سرايان طبق سرشماری سال ۱۳۹۵، برابر با ۳۳۳۱۲ نفر هست و دارای دو بخش سه قله و آیسک و مساحت آن ۹۲۳۴ کیلومتر مربع است. (سالنامه آماری استان خراسان جنوبی، ۱۳۹۵) بیشترین فعالیت مردم در منطقه سرايان کشاورزی است.

استفاده از قبیل: بنه، انغوزه، کندل، زیره سیاه، علف هیزه، خاکشوی، شلغم، گندم، شنبلیله، ترخون، زعفران، سمروک، تره، انار، شوید، جعفری، شاهی، اسفناج، خرفه از گیاهان پرکاربرد منطقه می باشد.

روش پژوهش گیاه شناسی بومی

در این تحقیق بخش مرکزی منطقه سرايان مورد بررسی و پژوهش قرار گرفته است. در ابتدا به منظور آشنایی با هر منطقه، نقشه های جغرافیایی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت؛ سپس راه های دسترسی به نقاط مختلف هر منطقه، عوارض طبیعی و وضعیت پوشش گیاهی مورد مطالعه قرار گرفت. در طی سال های ۱۳۹۸ الی ۱۳۹۹ فلور گیاهان کاربردی منطقه مطالعه شد و در مطالعه انجام شده با تعداد ۷۱ نفر مصاحبه صورت پذیرفت و میانگین افراد مورد مصاحبه ۶۹ سال می باشد. این مصاحبه با گیاه شناسان سنتی، خصوصاً افراد مسن و مطلع که در شهر و روستا دارای اطلاعاتی در زمینه ی گیاهان دارویی هستند، فروشندگان گیاهان دارویی، عطاری ها، کشاورزان و غیره با هدف شناسایی گونه های گیاهی کاربردی مهم هر منطقه و نحوه ی استفاده ی سنتی مردم صورت گرفت. در این راستا نیز مصاحبه ها به صورت هدفمند از خیرگان محلی ساکنان روستاها صورت گرفت لازم به ذکر است برای هر گیاه اطلاعاتی از قبیل نام محلی، نوع کاربرد و مصرف محلی، نحوه مصرف و سایر موارد مورد لزوم برای هرگیاه کسب شد. مصاحبه ها با محوریت نام محلی گیاهان، فرم رویشی، زمان جمع آوری، نحوه برداشت، اندام مورد استفاده و نحوه مصرف، مقدار مصرف، شیوه آماده سازی، زمان و نحوه جمع آوری و خواص گیاهان مطرح و اطلاعات مورد نظر گردآوری شد. آنگاه از طریق مراجعه به مناطق مختلف شهرستان و با پیمایش های صحرائی در فصول مختلف سال نسبت به جمع آوری نمونه های گیاهی یا روش های استاندارد اقدام شد. در مواردی که گیاهان مورد استفاده ی بومیان با نمونه های جمع آوری شده پژوهشگر، مطابقت نداشت، برای جمع آوری دقیق تر نمونه، از بومیان هر منطقه کمک گرفته شد. در راستای بهتر شدن نتایج این پژوهش برای تهیه ی اطلاعاتی در زمینه ی گیاهان کاربردی و همچنین در حین جمع آوری اطلاعاتی از قبیل آدرس دقیق محل جمع آوری، ارتفاع محل، طول و عرض جغرافیایی و … یادداشت برداری شد. سپس نمونه های گیاهی جمع آوری شده به شیوه هرباریومی خشک و پرس شده و پس از آن هر کدام از فلورهای آماده بر طبق کلیدهای شناسایی گیاهان در منطقه از جمله: فرمان(۱۳۷۴-۱۳۶۹ ؛ مظفریان، ۱۳۷۳؛ Rechinger, 1963- 1993؛ زرگری، ۱۳۷۶- ۱۳۷۴؛ میرحیدر، ۱۳۸۲ و برای تعیین کورتوتیپ و فرم رویشی از منبع فلور ایران (اسدی و همکاران، ۱۳۹۲-۱۳۶۷) نام تیره، جنس، گونه و وارثه آنها در جدولی نوشته شد. پس از این مرحله داده های جمع آوری شده در جدولی ناحیه پراکنش، کورتوتیپ (تیپ زیستی) و اطلاعات جمع آوری شده توسط پرسشنامه از افراد بومی با استفاده از روش آمار توصیفی در نمودار و جداول تنظیم شد. سپس با روش اتنوبوتانی کمی به تحلیل داده ها اقدام می شود.

نتایج و تحلیل

با توجه به اینکه، امروزه بیشتر مردم با اثرات نامطلوب و زیان آور داروهای شیمیایی و سنتتیک آشنا شده و به سوی داروهای گیاهی و طبیعی که مسلماً هزاران سال تنها وسیله درمان و معالجه بوده و از حداقل ضرر و زیان برخوردار می باشند. در این پژوهش نتایج نشان داد که دانش بومی نه تنها دارای اطلاعاتی در زمینه خواص درمانی گونه های دارویی می باشد، بلکه در مورد خصوصیات اکولوژیکی گیاهان نیز اطلاعات تمبربخشی بدست آمد.

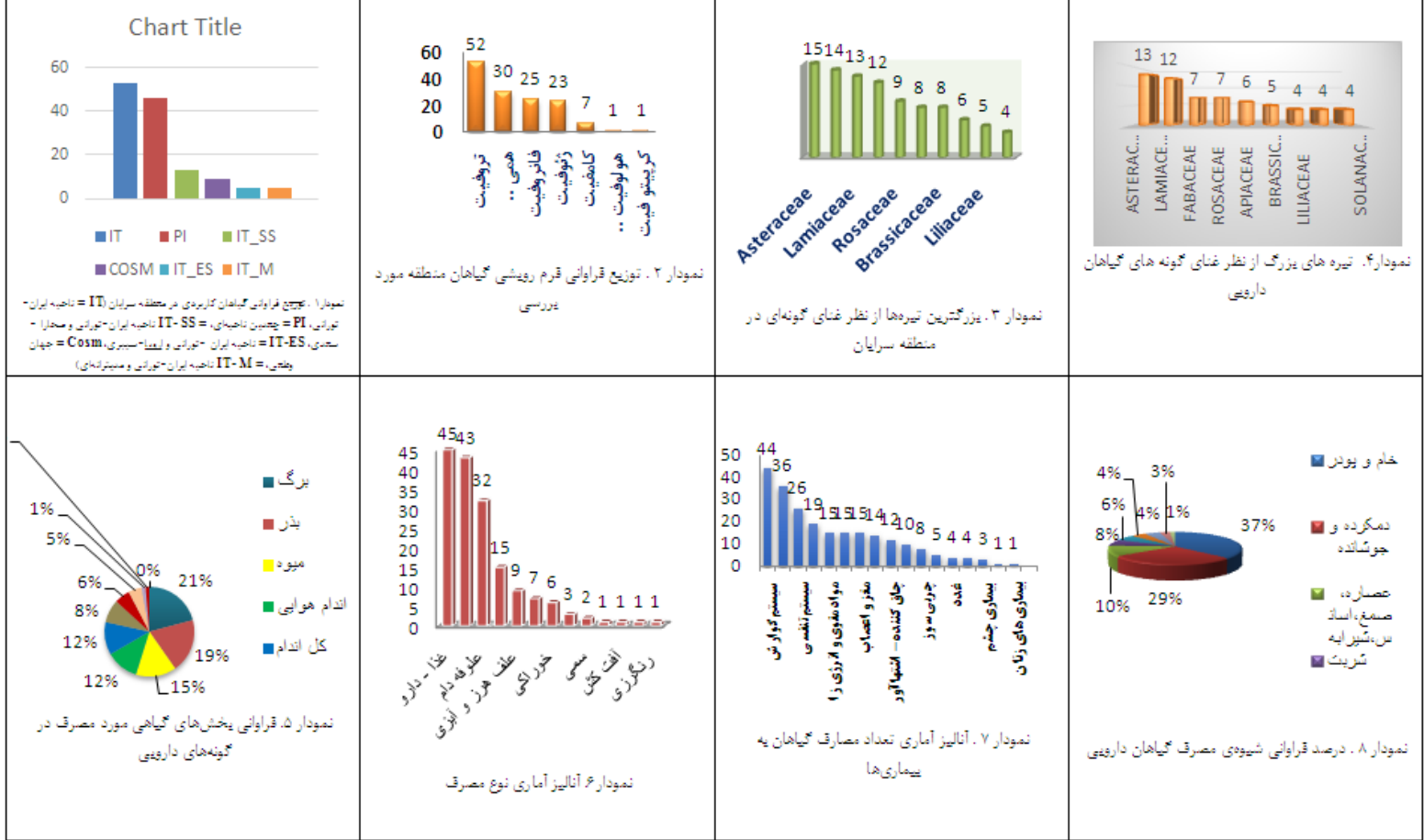
نتایج بررسی های انجام شده در منطقه نشان داد که گرایش مردم به گیاهان دارویی زیاد بوده و معمولاً در بیماری ها بیشتر به سمت گیاهان تمایل دارند تا به سمت درمان های دیگر؛ در تحقیق حاضر، از تعداد۱۳۳ گونه گیاهی با کاربردهای مختلف شناسایی شده از منطقه سرايان مشخص شد که این تعداد متعلق به ۲۷ جنس و ۲۷ تیره می باشند و از این میان بیشترین گونه متعلق به تیره Asteraceae با ۱۵ گونه می باشد و سایر گونه ها از قبیل: Chenopodiaceae با ۱۴ گونه، Lamiaceae با ۱۳ گونه، Gramineae با ۱۲ گونه، Rosaceae با ۹ گونه، Fabaceae با ۸ گونه، به ترتیب در مراتب بعدی قرار می گیرند(نمودار۳). از میان گیاهان جمع آوری شده برخی تیره ها بیشتر مورد مصرف دارویی قرار گرفته که بدین صورت می باشد: Asteraceae با ۱۳گونه، Lamiaceae با ۱۲ گونه، Rosaceae با ۱۲ گونه، Fabaceae با ۷ گونه، Apiaceae با ۶ گونه، Brassicaceae با ۵ گونه دارویی بوده و توسط مردم منطقه مورد مصرف درمانی قرار می گیرد.

با توجه و بررسی اشکال زیستی گیاهان مورد مطالعه، نتایجی پیرامون فرم رویشی گیاهان کاربردی منطقه بدست آمد و بیشترین فرم رویشی مربوط به تروفیت بوده که تعداد ۵۲ گیاه را به خود اختصاص داده و در مرتبه دوم همی کریپتوفیت ۳۰ گونه و در رتبه های بعدی به ترتیب فانروفیت با ۲۵ گیاه، ژئوفیت۲۳ گونه، کامفیت ۷ گیاه و هولوفیت با ۱ گیاه و کریپتوفیت نیز با ۱ گیاه کمترین مقدار را به خود اختصاص دادند(نمودار ۲). مطالعه پراکنش جغرافیایی گیاهان کاربردی منطقه نشان داد که تعداد ۵۳ گیاه کاربردی متعلق به ناحیه ی ایران- تورانی، ۴۶ گیاه متعلق به گروه چند ناحیه ای، ۱۳ گونه مشترک بین نواحی ایران- تورانی و صحارا- سندی، ۹ گونه جهان وطنی و ۵ گونه مشترک بین ایران - تورانی و مدیترانه ای، ۵ گونه مشترک بین نواحی ایران - تورانی و اروپا- سیبری می باشد(نمودار ۱). در این مطالعه، تعداد ۱۰۲ گونه از گیاهان مذکور کاربرد دارویی داشتند. که به طور جزئی تر می توان ذکر کرد: غذا - دارو ۴۵ گیاه، دارویی ۴۳ گیاه، عوفه دام ۳۲، زینتی ۱۵، علف هرز و آبیزی ۹، هیزم و سوخت ۷، خوراکی ۶، صنعتی ۳، سمی ۲، آفت کش ۱، نخ رسیی ۱ و آیین و مذهب ۱ گیاه و رنگرزی هم ۱ گیاه می باشد(نمودار ۵). از کاربردهای دیگر گیاهان در بین بومیان منطقه می توان به رنگرزی، آفت کش و حتی از برخی به عنوان سوخت استفاده می شود.

دامنه این کاربردها تا آنجا پیش رفته که به برخی از گیاهان اعتقادات مذهبی و آیینی دارند، مانند: اسفند L. Peganum harmala(دود دادن دانه های اسفند جهت دور شدن چشم زخم و بلایای احتمالی). با توجه به نتایج بدست آمده، بیشترین مورد مصرف گیاهان برای درمان بیماری های سیستم گوارشی، قلبی- عروقی و سیستم تنفسی می باشد(نمودار ۶). بخش های مختلفی از هر گیاه به عنوان دارویی استفاده می شد که بیشترین بخش گیاهی مورد مصرف در بین مردمان منطقه برگ بوده که از ۳۰ گیاه(۲۱٪) به عنوان دارو از برگ آن استفاده می شود، و از سایر اندام ها به ترتیب می توان به: بذر ۲۸ گیاه (۱/۹٪)، میوه ۲۱ گونه (۱/۵٪)، اندام هوایی و کل اندام ۱۷ گونه (۱/۲٪)، گل ۱۲ گونه (۸/۸٪)، ریشه ۸ گونه (۱/۶٪)، ساقه و شاخه ۷ گونه (۵/۵٪)، پیاز و شیرازه ۲ گونه (۱/۱٪)شاره کرد (نمودار دایره ای ۴).

همچنین متداولترین شیوه های مصرف در بین مردمان بومی منطقه مورد مطالعه، شکل مصرف خام و پودر ۳۷٪، دمکرده و جوشانده ۲۹٪ می باشد و کمترین شیوه مصرف به دود دادن و بخور ۱٪، اختصاص دارد (نمودار ۷) .

از گیاهانی که توسط اکثر مردم منطقه مورد استفاده دارویی قرار می گرفت و اکثر خواص آن را مردم می دانستند می توان به انغوزه Ferula assa-foetida L. ضدیبوست، مفید در برطرف کردن عفونت دندان)، زیره سیاه Bunium persicum(در رفع معده درد و دل پیچه های شدید شکم، زنان بومی پودر زیره سیاه را به همراه نبات کوبیده برای دل دردهای دوران قاعدگی بکار می برند. از زیره سیاه در پختن دمی زیره نیز استفاده می کنند و همچنین در ادویه آش نیز کاربرد دارد)، Pulicaria gnaphalodesبا نام محلی علف هیزه که در اصطلاح بومی به گفته برخی هیزه یعنی گرمزادگی و برخی هیزه را به معنی اسهال می دانستند(ضد گرمزادگی، ضد اسهال)، مقوی کبید، ضد غش، مقوی حافظه)، خاکشوی L Sisymbrium sophia(درمان دل درد و معده درد، ضد عتشی و گرمزادگی، مقوی کبید، رافع اسهال)، شلغم L. Brassica rapa(مفید برای رفع بیماری های تنفسی و سرماخوردگی، مقوی قلب و عروق، مردم محلی شلغم رنده شده را با آب لیمو، به همراه پیاز رنده شده مخلوط کرده برای رفع سرماخوردگی مصرف می کنند. از شلغم آبیژ نیز به همین منظور استفاده می کنند. مردم منطقه از شلغم آشی در فصل سرما تهیه می نمایند که بسیار خوشمزه و برای تنگی نفس و قلب و عروق بسیار نافع است)، گیاه چوبک Acanthophyllum bracteatum Boiss.(جوشانده ریشه گیاه با نام محلی بیخ، بستنی زمستونی یا کف درست کرده و با شیره انگور میل می کنند)، قرنه کما Dorema ammoniacum D. Don(از برگهای جوان آن غذا قرنه به همراه گردو، تخم مرغ و پیاز درست کرده و معمولاً جهت وعده شام مصرف می کنند)، زعفران Crocus sativus L.(مقوی قلب، تنظیم فشارخون، رافع بیخوابی، آرام بخش و همچنین خوراکی در طبخ انواع غذا) دانش اتنوبوتانی منطقه بیشتر در حافظه ی افراد مسن باقی مانده است و احتمالاً در چند دهه ی دیگر از بین خواهد رفت از این رو، مستند کردن این دانش برای باقی ماندن آن در منطقه ضروری می باشد و ممکن است با مطالعه ای اتنوبوتانیکی گونه هایی با کاربردهای بیشتر و مفیدتر پیدا شوند.

نتیجه گیری

۱۳۳گونه گیاه با کاربردهای مختلف از منطقه سرايان بخش مرکزی جمع آوری شد که متعلق به ۲۷جنس و ۲۷تیره بوده که از میان تیره ها، بیشترین گونه متعلق به تیره Asteraceae با ۱۵ گونه می باشد و سایر گونه ها از قبیل: Chenopodiaceae با ۱۴گونه، Rosaceae با ۹گونه، Gramineae با ۱۲گونه، Lamiaceae با ۱۳گونه، Fabaceae با ۸گونه، Apiaceae با ۷گونه، Rosaceae با ۹گونه، Fabaceae با ۷گونه، Brassicaceae با ۵گونه، به ترتیب در مراتب بعدی قرارگرفته اند. فرم رویشی تروفیت ، مهم ترین شکل زیستی منطقه ی مورد مطالعه با تعداد۱۳۳گونه، معادل ۴۰٪ بوده و بیشترین استفاده ی گیاهان جمع آوری شده به صورت غذا- دارو ۳۴٪ ،و پس از آن دارویی با ۲۲٪ و سپس عوفه دام با ۲۴٪ می باشد. . بیشترین مصرف دارویی در درمان ناراحتی های دستگاه گوارش با تعداد۴۴ گیاه، قلبی - عروقی با تعداد ۳۶ دستگاه تنفسی با تعداد۲۶ گیاه می باشد. بخش های مختلفی از هر گیاه به عنوان دارویی استفاده می شد که بیشترین بخش گیاهی مورد مصرف در بین مردمان منطقه برگ بوده که از ۳۰ گیاه(۲۱٪) به عنوان دارو از برگ آن استفاده می شود. همچنین متداولترین شیوه های مصرف در بین مردمان بومی منطقه مورد مطالعه، شکل مصرف خام و پودر ۳۷٪، دمکرده و جوشانده ۲۹٪ می باشد و کمترین شیوه مصرف به دود دادن و بخور ۱٪، اختصاص دارد. با استناد به نتایج بدست آمده از تحقیق پیش رو به این نتیجه رسیدیم که تحقیقاتی از این دست بسیار ملزم و ضروری می باشد چرا که در طول انجام تحقیق برخی از مصاحبه شوندگان از بین رفته و ما را رغبث تر به انجام تحقیقاتی از این دست می کند. غنای منطقه ایران - تورانی همانطور که در منابع فراوان وجود دارد بسیار بوده و نیازمند تحقیقات فراوان می باشد.

منابع

مظفریان، و (۱۳۸۶).مقاله معرفی گیاهان دارویی منطقه دره ارغوان – طرقلبه-استان خراسان رضوی. موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشورجلد۱-۴. یقینی هرات، ژ، کمالی نژاد، م، صادقی ، م ،، صادقی پور، ج،ر ، اشراقیان، م ،ر (۱۳۸۸). مروری بر گیاه سراب و کاربرد آن در طب سنتی و یافته های تحقیقات نوین فصلنامه گیاهان دارویی سال ۸- دوره ۹- شماره ۳۰.

عبدی قاضی ج، ا. ورزبان یقینی، ا. ۱۳۸۵. نگرشی نو بر کاربرد گیاهان دارویی با احداث کلینیک های گیاه درمانی و طب سنتی. اولین همایش منطقه ای گیاه دارویی،ادویه ای ومعطر،ص ۲۲۶.

اسماعیلی، ب (۱۳۷۰). تغذیه طیور نشربه فنی تهران. وزارت کشاورزی وعمران روستایی. سازمان ترویج کشاورزی

Ahmadian Attari M M, Monsef Esfahani H R Amin GR Fazeli MR Jamalifar H. Kamalinia G. Khanlarbeik M. Ashtiani H.(2009)

Kunwar RM. Bassmann Rw. Ethnobotany in the Nepal Himalia Ethnomed 2008, Trends in Ethnopharmacology J Ethnopharmacol, 100(1-2):43-9

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه جیرفت